

جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور

مرکز پژوهش های توسعه و آینده نگری

نرخ ارز و سیاست های ارزی در ایران

دفتر آموزش

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلان مسائل در حوزه سیاست‌های ارزی

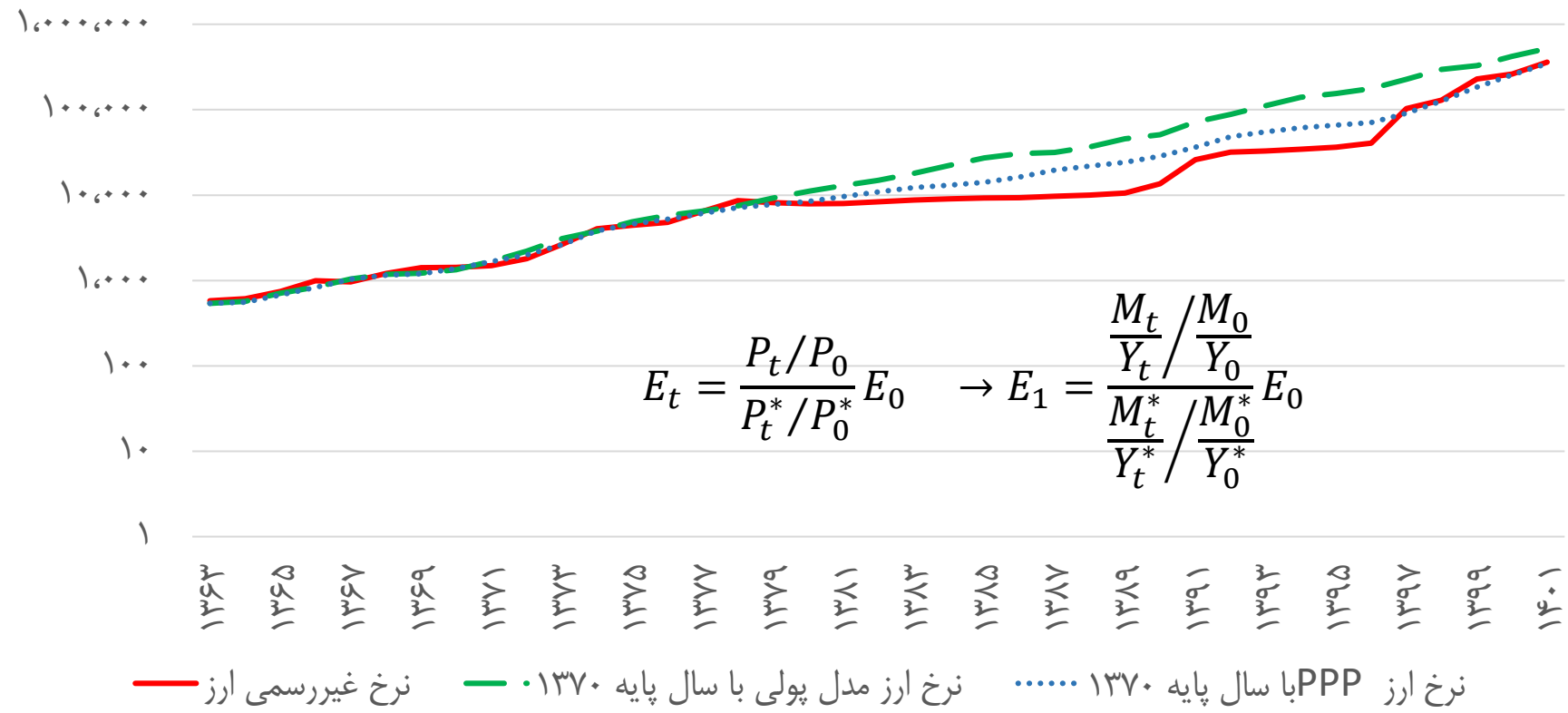
۱. حاکم بودن روند بلندمدت کاهش ارزش اسمی پول ملی به دلیل تداوم ناترازی‌های اقتصادی؛
۲. تغییر قیمت‌های نسبی ناشی از تغییرات ورودی‌های ارزهای نفتی و بروز مسائلی چون بیماری هلندی، کاهش قدرت رقابت‌پذیری و قاچاق وارداتی، مزیت پیدا کردن تولیدات مبتنی بر خام فروشی و مونتاژ؛
۳. نوسانات ارزی ناشی از:
 - تغییر ارزش صادرات نفتی و هدف قرار ندادن حجم ذخایر ارزی و در نتیجه درجه شوک‌پذیری بالا از ناحیه شوک‌های برونزایی چون تحریم؛
 - نوسانات ناشی از فقدان بازار کارا و ابزارهای لازم برای بازارسازی؛
 - نوسانات، عدم پیش‌بینی‌پذیری و تشدید ناترازی موازنه پرداخت‌ها ناشی از مداخلات دستوری قیمتی؛
 - عدم دسترسی مستقیم به نظام پرداخت متعارف بین‌المللی؛

روند بلندمدت کاهش ارزش پول ملی

رابطه بلندمدت نرخ ارز، شاخص قیمت و نقدینگی در ایران

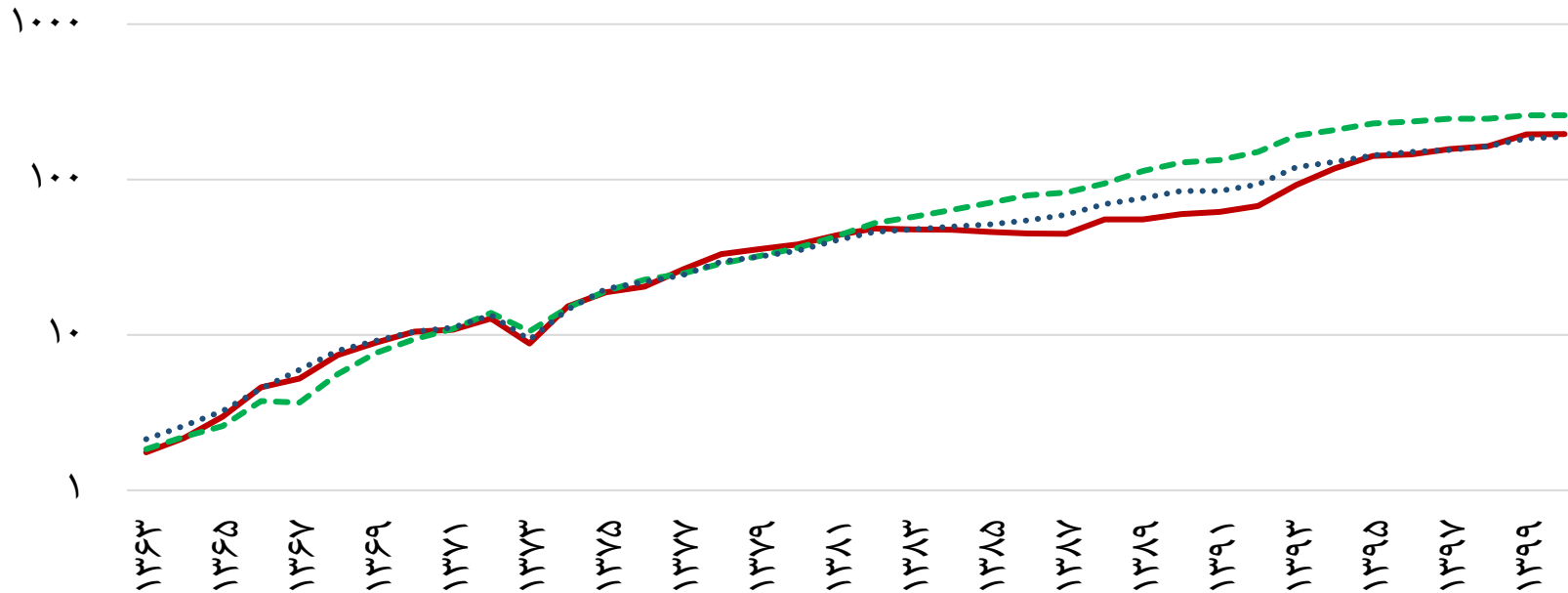
روند نرخ غیررسمی ارز، نرخ ارز متناسب با تورم و نرخ ارز متناسب با نقدینگی

- افزایش نرخ ارز و تورم دو قلووی حاصل از رشد نقدینگی ناشی از ناترازی‌های کلان اقتصادی؛
- صادرات نفتی مهمترین عامل قطع ارتباط رشد نقدینگی، تورم و رشد نرخ ارز؛
- انطباق، واگرایی، همگرایی؟
- فاصله دائمی سطح نقدینگی با نرخ ارز و تورم؟

رابطه بلندمدت نرخ ارز، شاخص قیمت و نقدینگی در ۲۰ کشور صادرکننده نفت

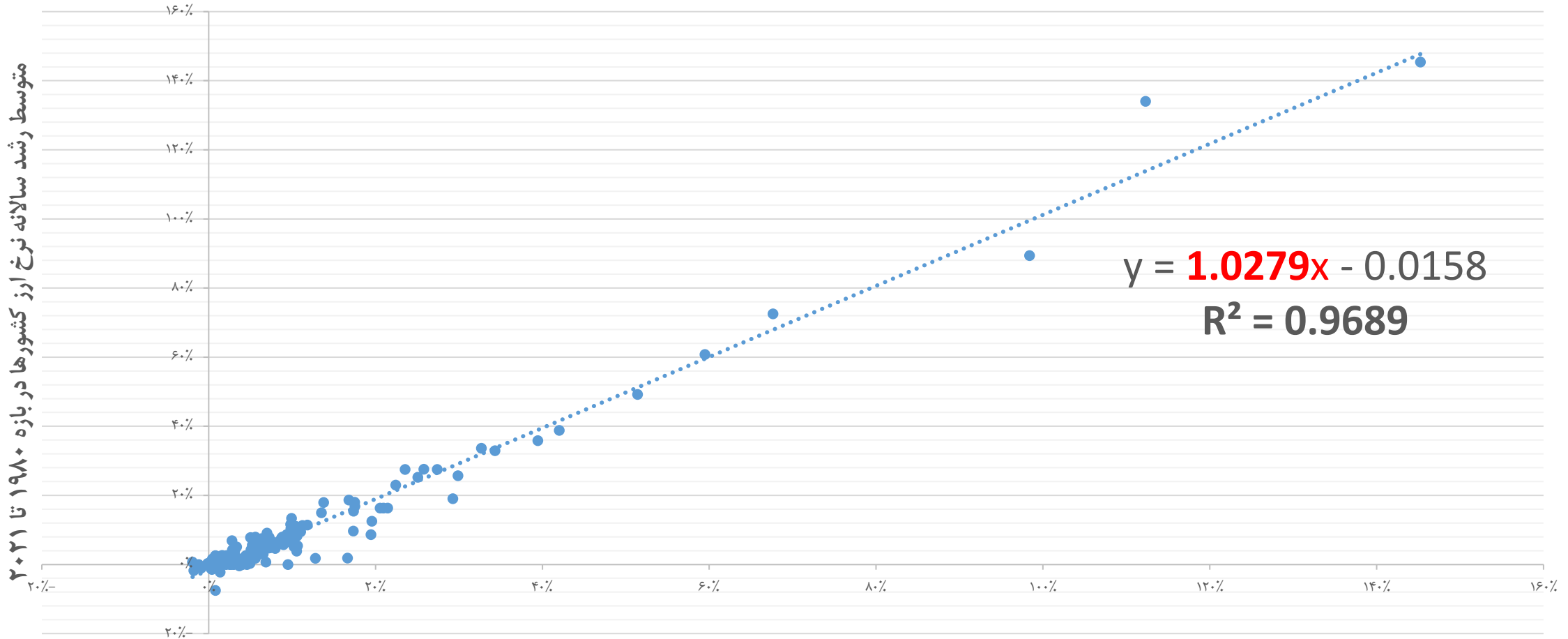
متوسط نرخ ارز و نرخ ارز PPP و مدل پولی برای ۲۰ کشور صادرکننده نفت

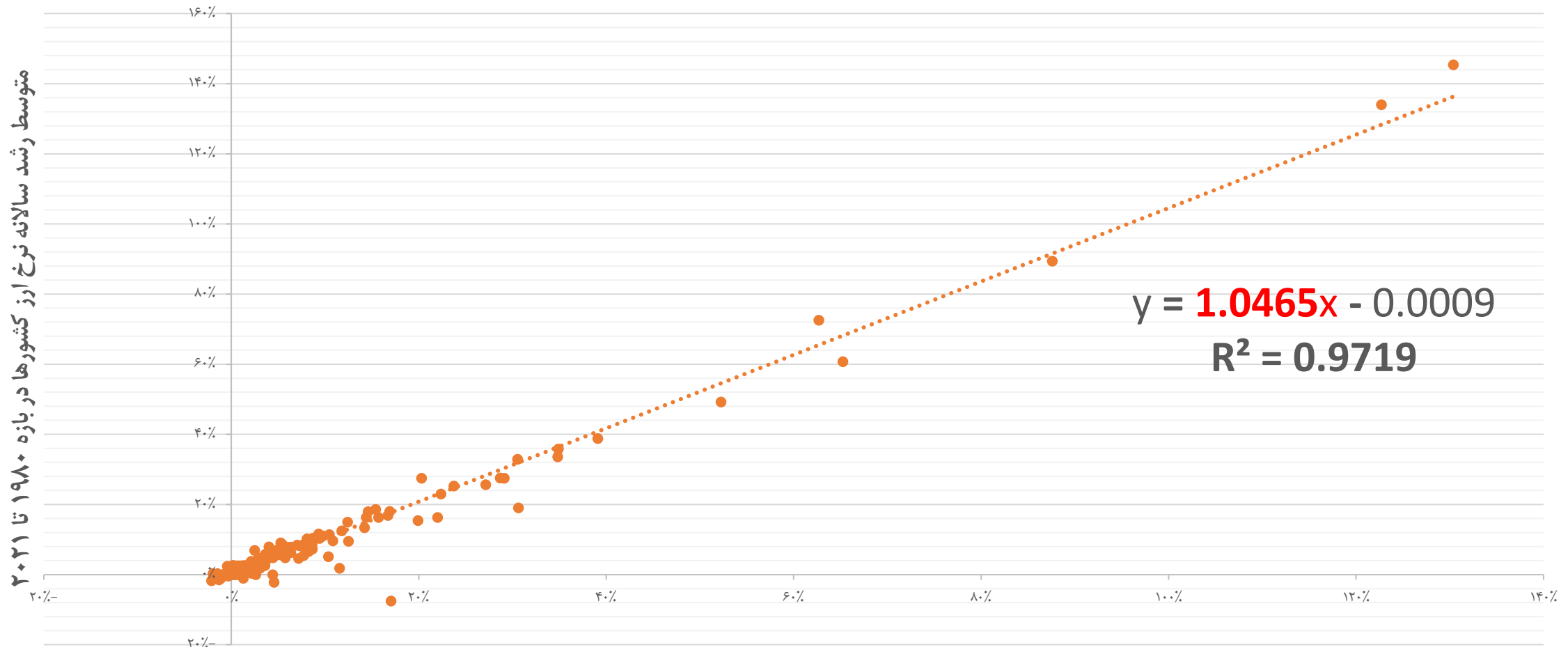
— نرخ موثر ارز صادرکننده نفت
 - - - نرخ موثر ارز مدل پولی صادرکننده نفت
 نرخ موثر ارز PPP صادرکننده نفت

- مشاهده مشابه در دیگر کشورهای نفتی؛
- انطباق روند تورم و نرخ ارز پیش کاهش قیمت نفت در سال ۲۰۱۵؛
- فاصله دائمی سطح نقدینگی با نرخ ارز و شاخص قیمت؟

رابطه رشد نرخ ارز و رشد نقدینگی در مدل پولی در ۱۵۳ کشور

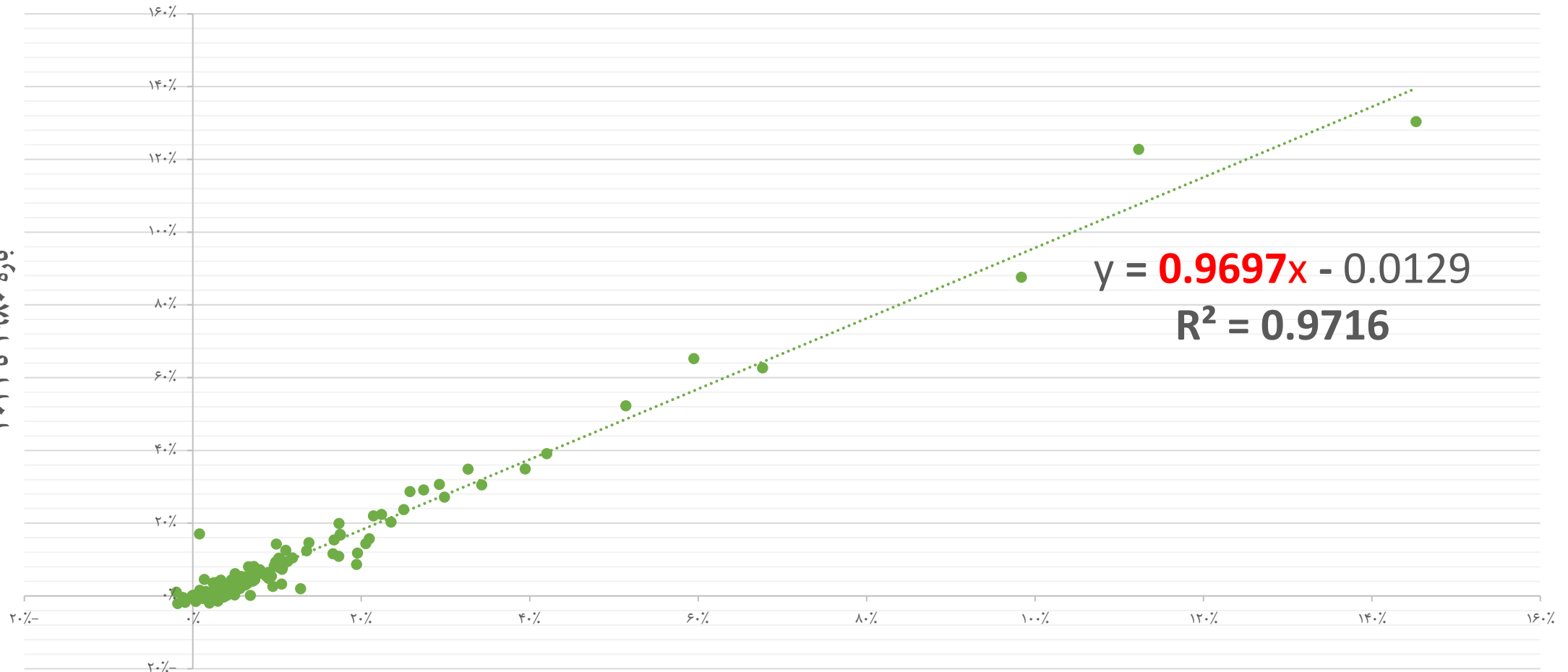
رابطه رشد نرخ ارز و تورم در ۱۵۳ کشور

متوسط رشد سالانه نسبت CPI کشورها به CPI ایالات متحده در بازه ۱۹۸۰ تا ۲۰۲۱

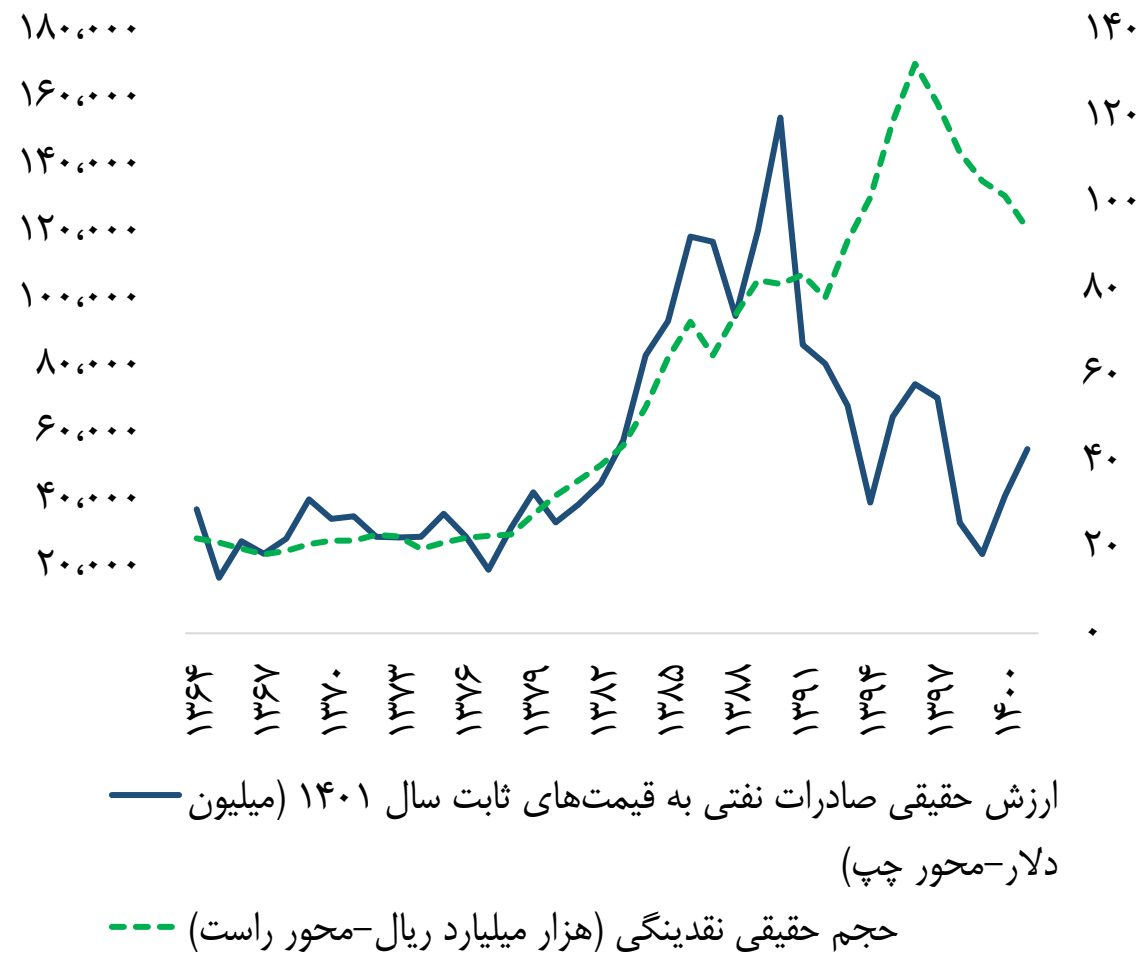
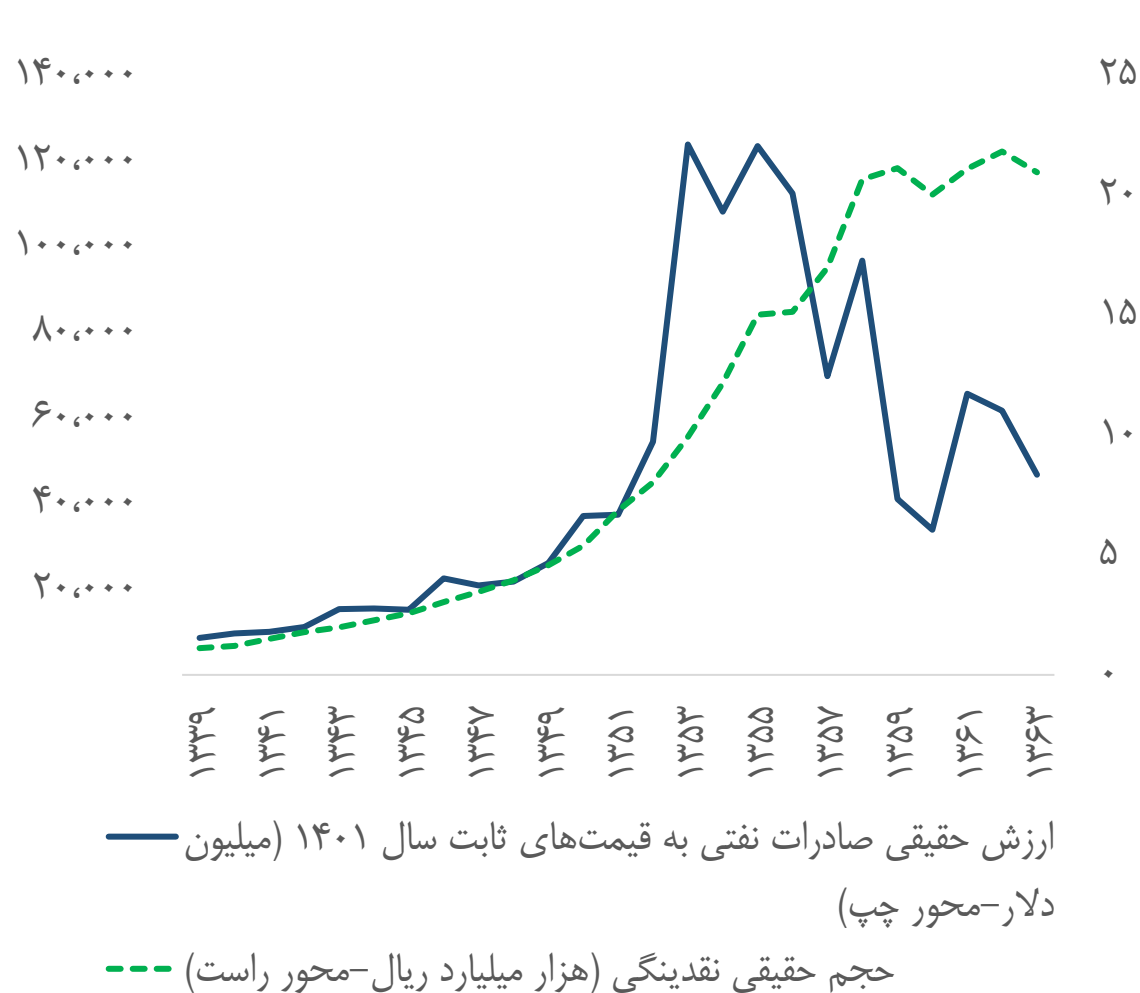
رابطه رشد نقدینگی و تورم در ۱۵۳ کشور

متوسط رشد سالانه نسبت CPI کشورها به CPI ایالات متحده در بازه ۱۹۸۰ تا ۲۰۲۱

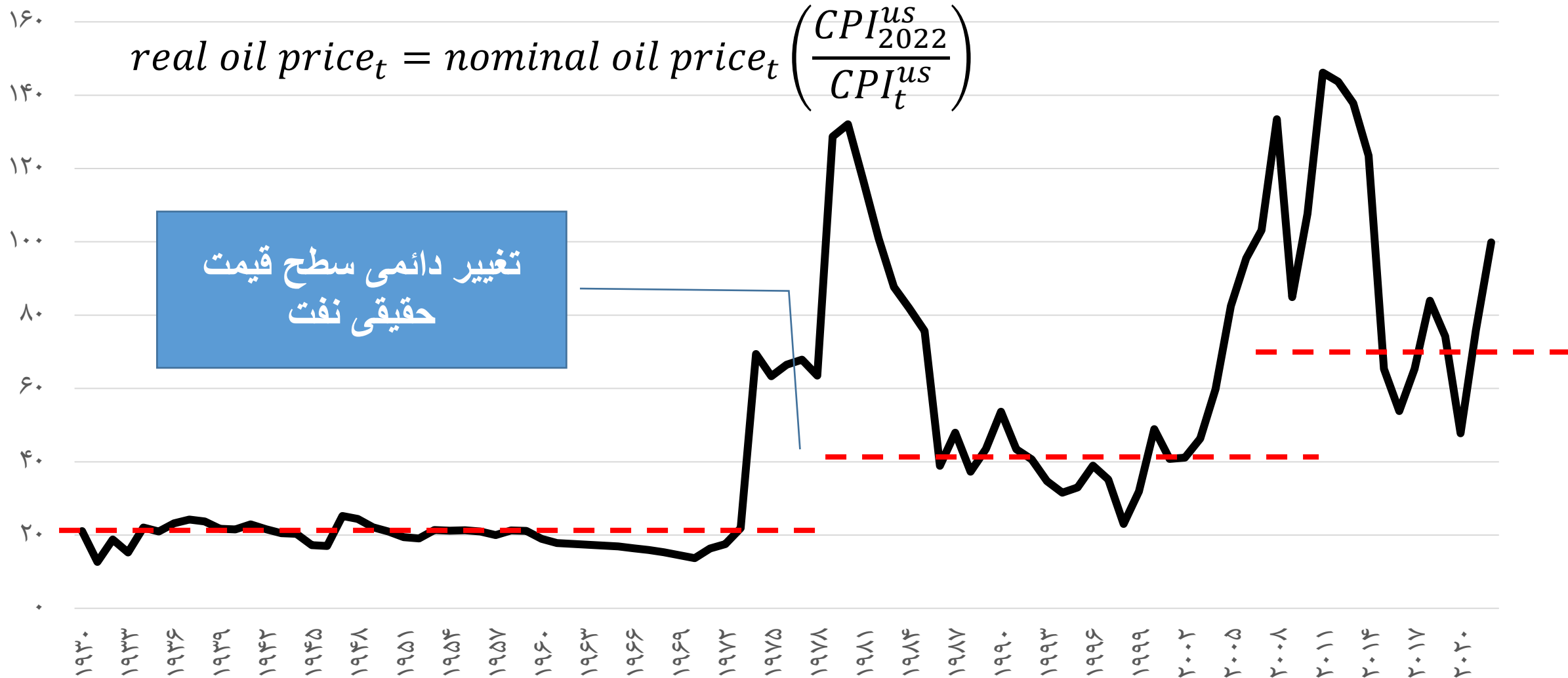

متوسط رشد سالانه نسبت (نقدینگی به تولید کشورها) به (نقدینگی به تولید ایالات متحده) در بازه ۱۹۸۰ تا ۲۰۲۱

افزایش دائمی سطح نقدینگی حقیقی پس از هر افزایش در قیمت حقیقی نفت

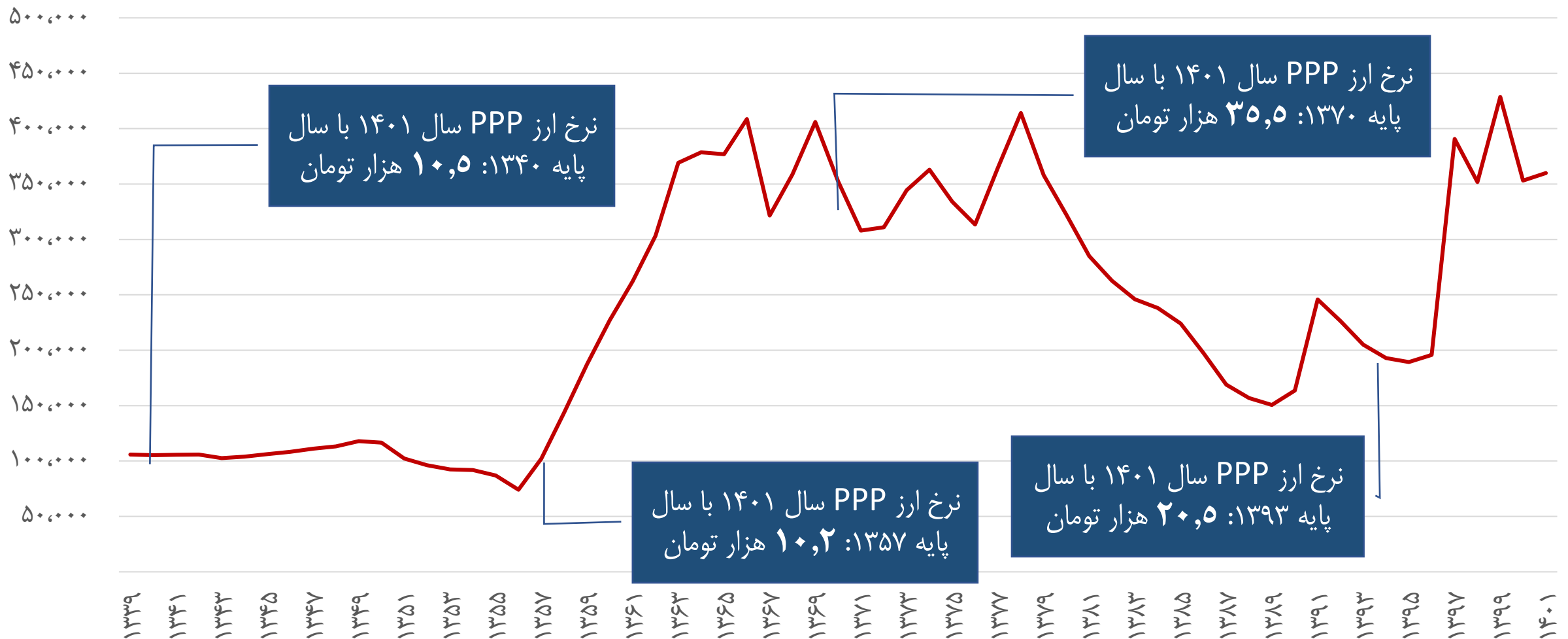
افزایش دائمی سطح نقدینگی حقیقی پس از هر افزایش در قیمت حقیقی نفت

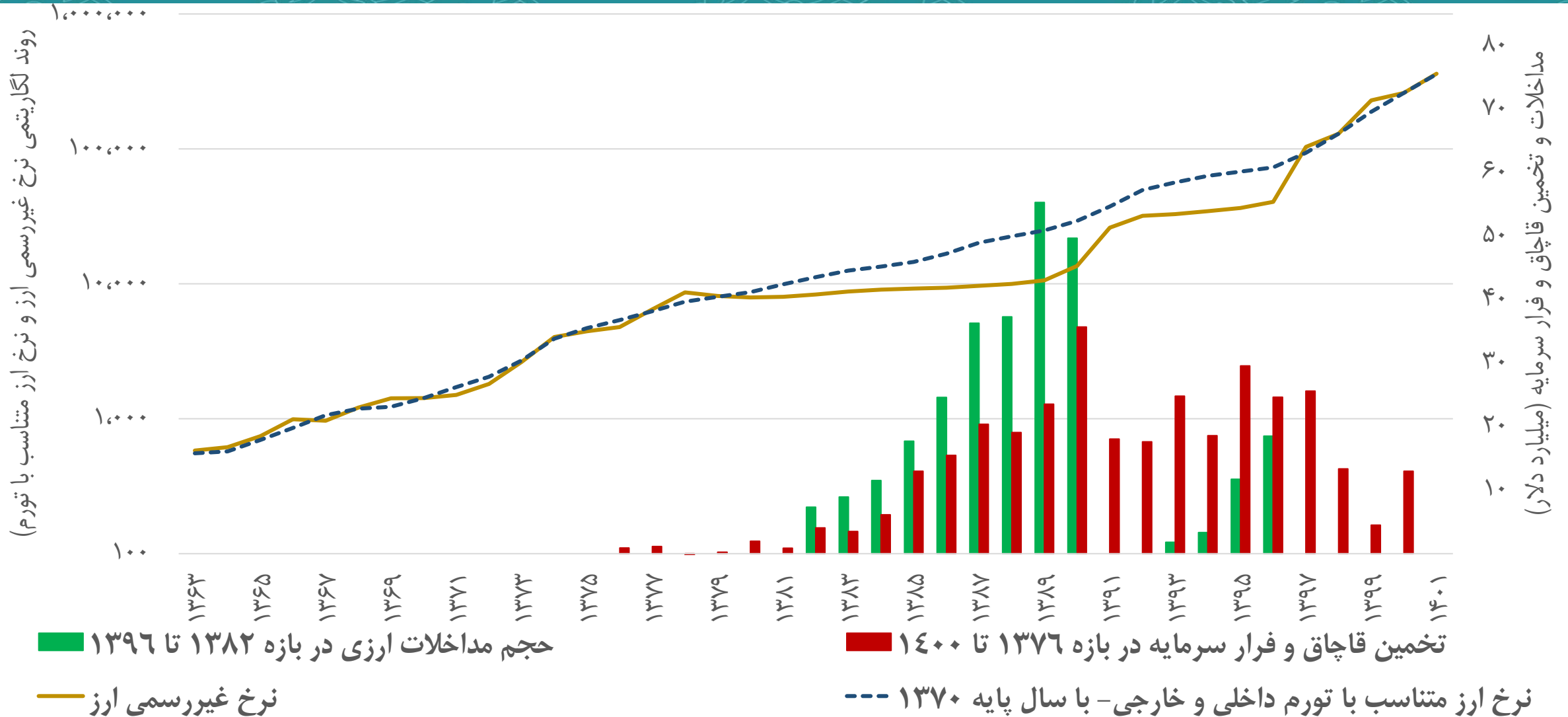

تغییر قیمت‌های نسبی ناشی از تغییرات ورودی‌های ارزش‌های نسبی

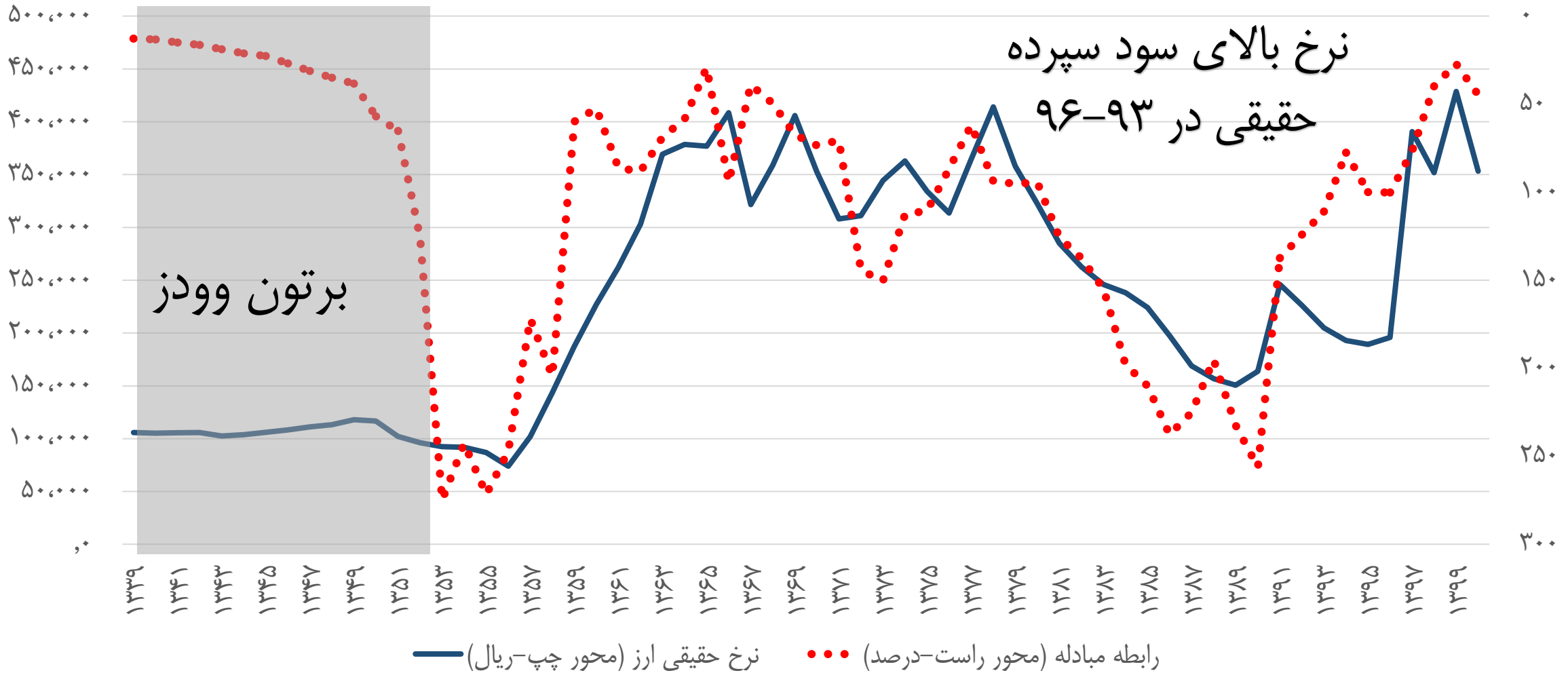
نرخ حقیقی ارز به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۱ در دوره ۱۳۳۹ تا ۱۴۰۱

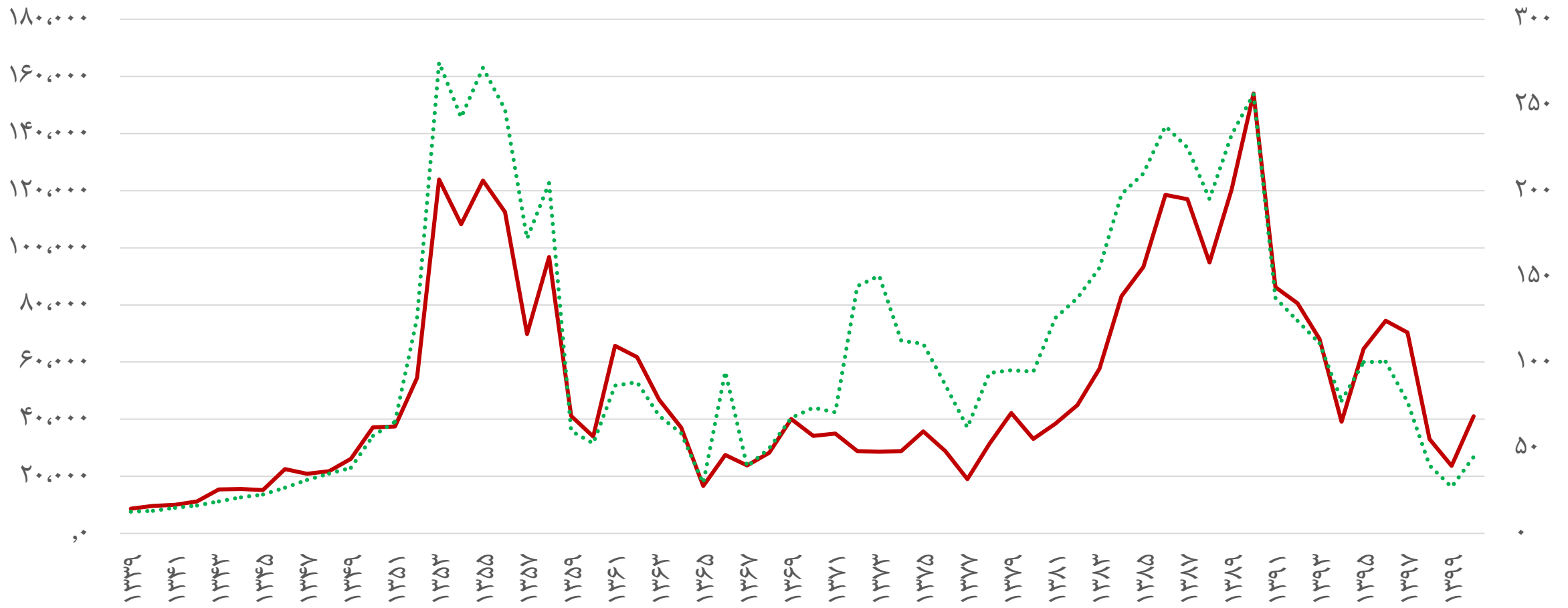
کاهش نرخ حقیقی ارز، مداخلات ارزی، قاچاق و فرار سرمایه

نرخ حقیقی ارز و رابطه مبادله در ایران (۱۳۳۹-۱۴۰۰)

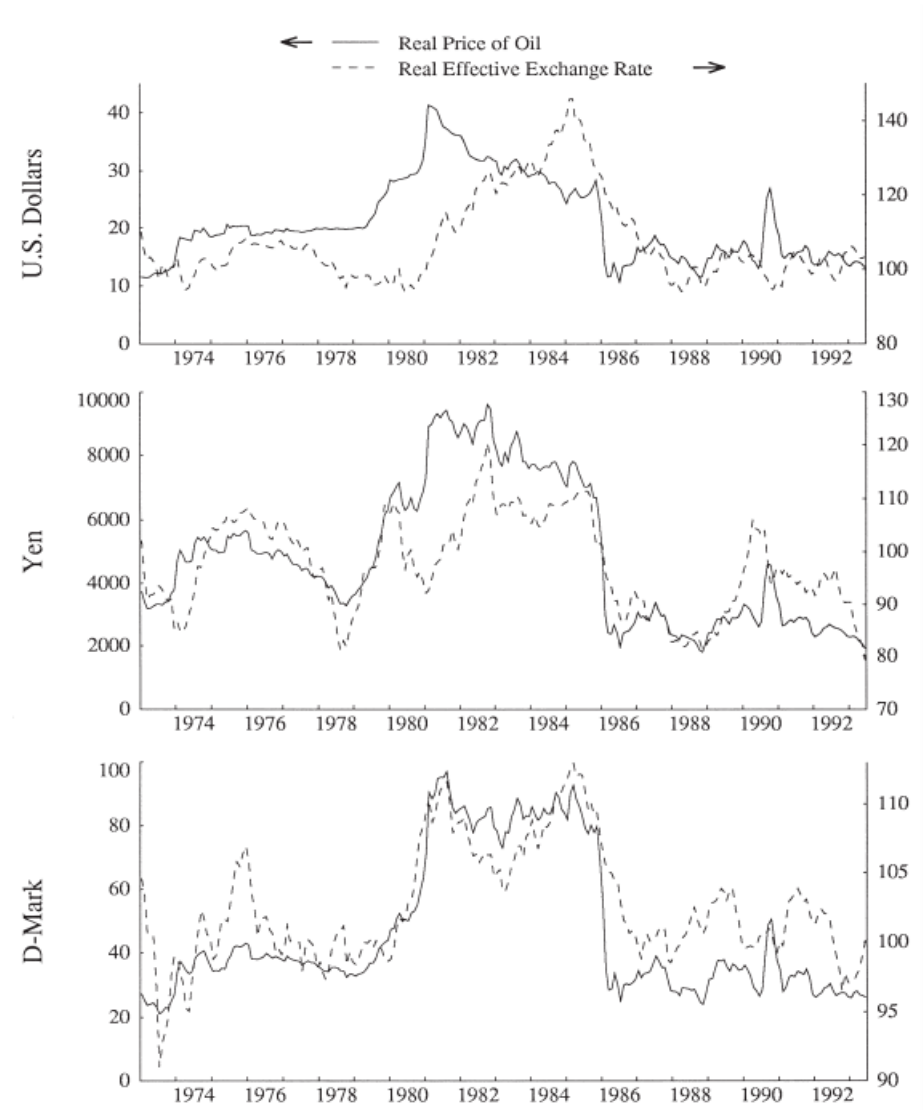
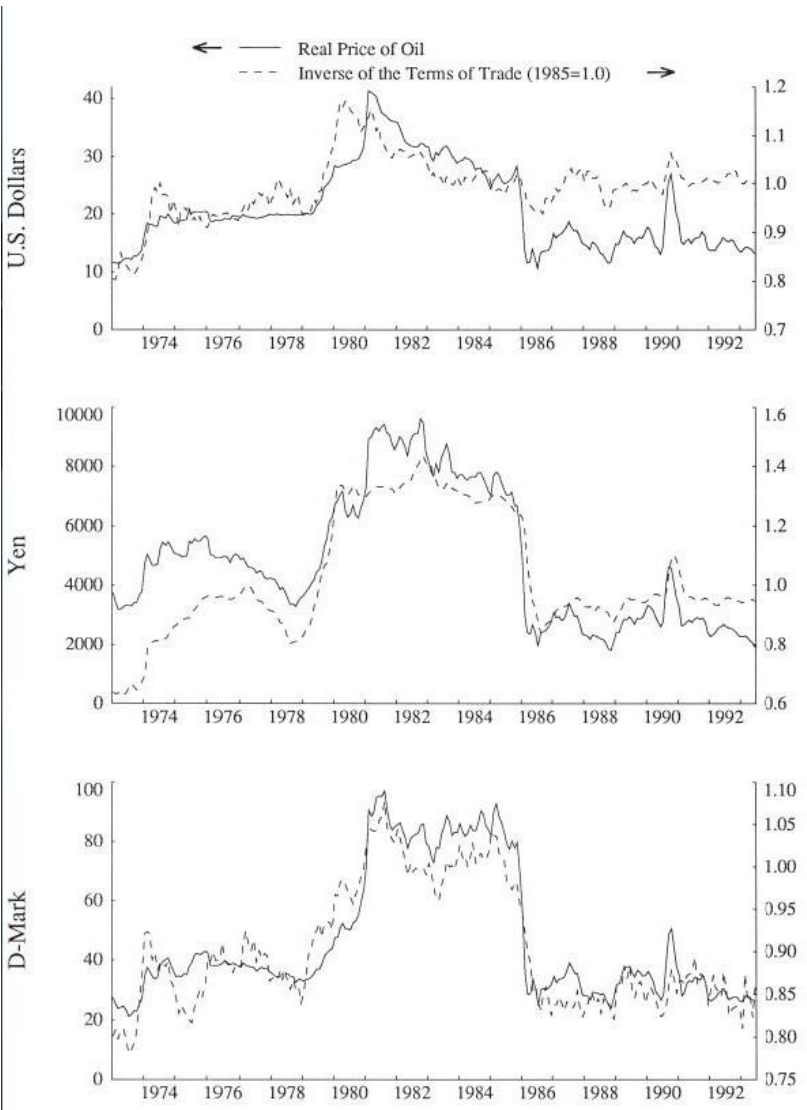

نقش تعیین کننده صادرات نفتی در تغییر رابطه مبادله

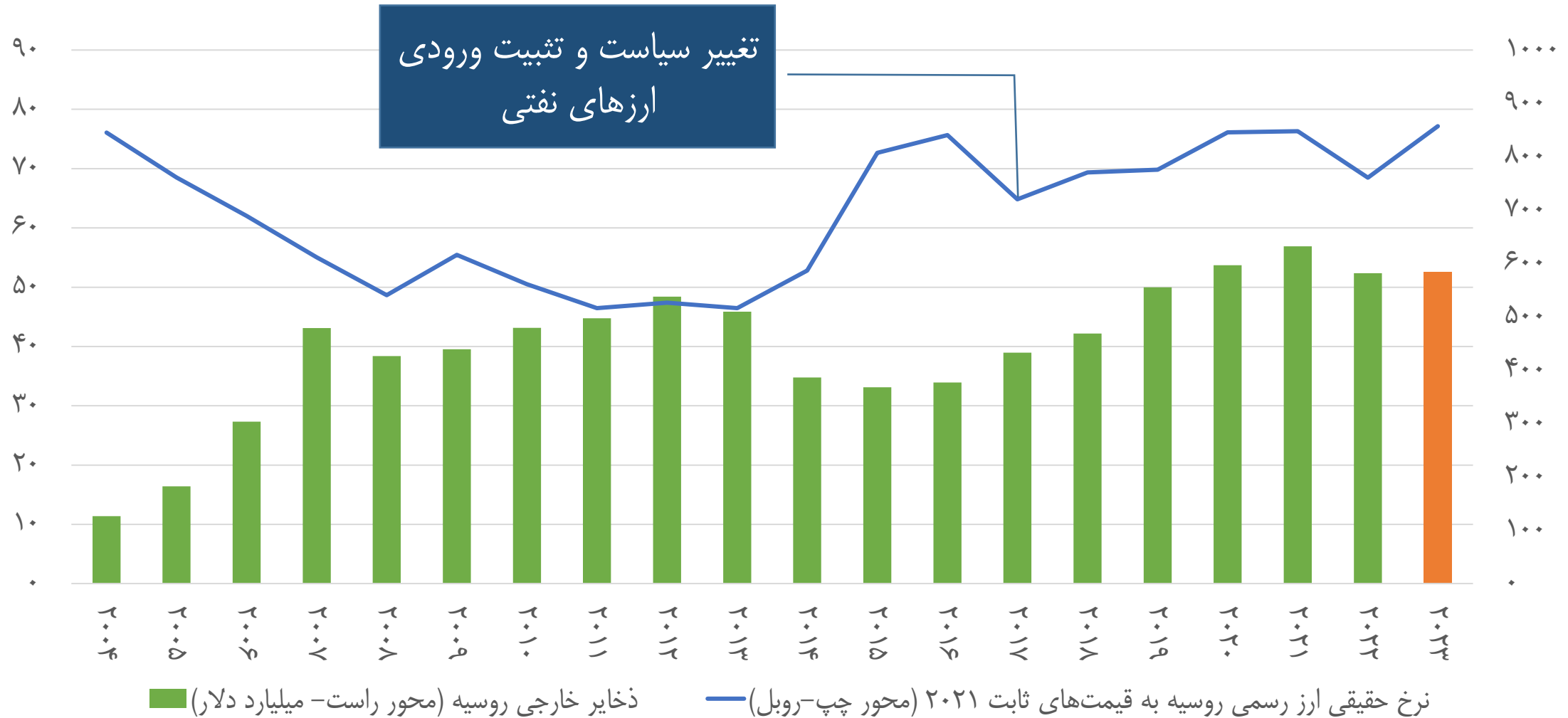

رابطه مبادله (محور راست-درصد) ارزش حقیقی صادرات نفتی به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۱ (محور راست- میلیون دلار) —

نرخ حقیقی ارز، رابطه مبادله و قیمت حقیقی نفت در کشورهای واردکننده نفت

ذخایر خارجی و نرخ حقیقی دلار (به قیمت ثابت ۲۰۲۲) در روسیه

۳ نوسانات ارزی

خطاهای سیاستی در مواجهه با نوسانات

- **اصرار بر راهبرد تثبیت نرخ اسمی ارز؛**
 - تثبیت با ارزهای نفتی؛
 - اولویت نبودن افزایش ذخایر ارزی؛
 - تعیین دستوری نرخ ارز؛
- **عدم ایجاد بازار رسمی به معنای Exchange Market؛**
 - گروه‌های فشار برای ادامه راهبرد تثبیت؛

پشهادات سیاہی

۱. جایگزینی راهبرد تثبیت نرخ حقیقی ارز با راهبرد تثبیت نرخ اسمی ارز در عرصه اجرا، مطابق بند «ت» ماده (۲۰) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور؛
۲. تثبیت ورودی ارزهای نفتی به اقتصاد و تبدیل مازاد آن به ذخایر و سرمایه؛
 - مسیر اصلی ورود ارزهای نفتی به اقتصاد، بودجه سالانه است که می‌بایست به میزان مشخصی تثبیت شود.
 - مازاد ارزهای نفتی، به طور حداکثری تبدیل به دارایی‌های خارجی و یا صرف واردات سرمایه‌ای برای انجام پروژه‌های زیرساختی و کلان شود.
۳. ایجاد بازار رسمی بدون مداخلات قیمتی؛
 - این بازار باید به‌طور حداکثری انواع قراردادهای معاملاتی را پوشش دهد و بانک مرکزی به‌عنوان بازارساز، صرفاً از طریق ایجاد ابزارهای مالی و مشتقات ارزی و همچنین خرید و فروش، به حداقل کردن نوسانات ارزی در این بازار بپردازد.
 - حرکت از بازار ارز OTC به بازار ارز Exchange Market.

پیشهادات سیاسی ناظر بر برنامه، مقسم توسعه

تشکیل بازار رسمی ارز بدون مداخلات دستوری قیمتی

الحاقی به ماده ۱۱- به منظور افزایش قدرت رهبری قیمت نرخ رسمی ارز و حداقل نمودن نوسانات نرخ ارز با حفظ و تقویت ذخایر ارزی و حفظ رقابت پذیری تولیدات داخل، بانک مرکزی مکلف است در سال اول برنامه، یک بازار ارز برای تمامی مبادلات ارزی کشور ایجاد کند. بانک مرکزی می‌تواند با استفاده از مداخله به شکل خرید و فروش و ایجاد مشتقات ارزی، نرخ ارز در این بازار را تحت نظام شناور مدیریت شده و با رعایت بند «ت» ماده (۲۰) «قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور» مدیریت نماید. هرگونه مداخله قیمتی و ایجاد کف و سقف قیمتی در این بازار ممنوع است. دولت مکلف است، به نحوی برنامه ریزی نماید که تا انتهای سال دوم برنامه، تمامی ارزهای دولت و شرکت‌های دولتی به نرخ این بازار به فروش برسد.

کاهش تصدی بانک مرکزی در فروش ارز دولت و افزایش شأن نظارتی و بازارسازی

الحاقی به ماده ۱۱- در راستای بند (۳) سیاست‌های کلی برنامه پنج ساله هفتم، دولت مکلف به تهیه آیین‌نامه جهت ایجاد امکان فروش مستقیم ارز برای شرکت‌های تابعه وزارت نفت به میزان متوسط سالانه ۲ میلیارد دلار از سهم درآمد عمومی از منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز با عاملیت بانک‌های دولتی است. بانک‌های مذکور موظفند پس از فروش ارز موضوع این ماده در سامانه‌ها و بازارهای ارزی تحت نظارت بانک مرکزی، معادل ریالی آن از خریدار را بلافاصله به حساب مربوطه نزد خزانه‌داری کل کشور واریز نمایند.

جلوگیری از مداخلات دستوری قیمتی

الحاقی به ماده ۱۱- در صورت اعمال هر نوع مداخله قیمتی مانند سقف و کف قیمتی و یا قیمت دستوری برای فروش ارز صادراتی توسط بانک مرکزی یا دولت، کلیه صادرکنندگان به غیر از صادرکنندگان دولتی و عمومی، مجاز به فروش ارز خود به صورت واردات در برابر صادرات خود و دیگران می‌باشند. همه واردکنندگان دارای مجوز خرید ارز، می‌توانند ارز خود را از این محل تأمین نمایند.

تثبیت ورودی ارزش‌های نفتی به اقتصاد

الحاقی به ماده ۱۴- در راستای اجرای بند (۱۸) سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی» و به منظور کاهش بی‌ثباتی اقتصادی ناشی از تغییرات صادرات نفتی و کاهش وابستگی هزینه‌های جاری دولت به آن و همچنین تأمین منابع ارزی بند (۹) سیاست‌های کلی برنامه پنج ساله هفتم، با رعایت بند «ح» ماده (۱۶) «قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور»، سقف سهم دولت، شرکت تابعه وزارت نفت و مناطق نفت‌خیز، گازخیز و توسعه نیافته از محل منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی قابل استفاده در قوانین بودجه سالانه، معادل ۲۵ میلیارد دلار بوده و مازاد بر آن سهم صندوق توسعه ملی است. در صورت کاهش صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی به کمتر از ۲۰ میلیارد دلار، دولت می‌تواند به میزان کسری خود تا ۲۰ میلیارد دلار، از منابع صندوق توسعه استفاده نماید.

جلوگیری از افزایش ورودی‌های ارزی به اقتصاد از مسیر تسهیلات صندوق توسعه

الحاقی به ماده ۱۴- در صورت افزایش سهم سالانه صندوق توسعه ملی به بیش از ۱۵ درصد منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی، منابع مازاد صرفاً به هزینه‌های ارزی مربوط به اجرای بند (۹) سیاست‌های کلی برنامه پنج ساله هفتم (بند ۹ سیاست‌های کلی برنامه پنج ساله هفتم: اجرای چند طرح عظیم اقتصادی ملی، پیشران، زیرساختی، روزآمد و مبتنی بر آینده‌نگری) اختصاص یابد.

افزایش ذخایر ارزی جهت مقاوم‌سازی اقتصاد در برابر شوک‌های ارزی

الحاقی به ماده ۱۴- صندوق توسعه ملی مکلف است سالانه معادل ۳ میلیارد دلار از منابع مازاد بر سهم دولت، شرکت‌های تابعه وزارت نفت و مناطق نفت‌خیز، گاز خیر و توسعه نیافته از محل منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز طبیعی را در حساب ارزی جداگانه‌ای نزد بانک مرکزی نگهداری کند. بانک مرکزی مجاز است جهت کاهش نوسانات ارزی از منابع این حساب استفاده نماید. خرید و فروش ارز در بازارهای ارزی توسط بانک مرکزی باید به‌نحوی باشد که در انتهای برنامه، مانده ارزی حساب مزبور کمتر از ۸۰ درصد منابع واریزی نباشد در غیر اینصورت بانک مرکزی مکلف به جبران این کسری تا ۸۰ درصد از محل ذخایر ارزی در دسترس خود خواهد بود. بانک مرکزی مکلف به تسویه ریالی ۲۰ درصد باقی مانده با بالاترین نرخ ارز در بازارهای رسمی ارز است. سقف مجموع ورودی به این حساب نباید از ۱۰ میلیارد دلار تجاوز کند.

با سپاس از همراهی شما